

Suradnja odgojitelja i roditelja djece s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama

Cvetković, Klara

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:598017>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Klara Cvetković

Završni rad

SURADNJA ODGOJITELJA I RODITELJA DJETETA
S POSEBNIM ODGOJNO – OBRAZOVNIM
POTREBAMA

Zagreb, rujan, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Zagreb

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Klara Cvetković

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Suradnja odgojitelja i roditelja djeteta s posebnim odgojno - obrazovnim potrebama

MENTOR: doc. dr. sc. Adrijana Višnjić Jevtić

Zagreb, rujan 2021.

SAŽETAK

Za razvoj djeteta potrebno je stvoriti poticajno okruženje, a optimalni preduvjet za to je suradnički i partnerski odnos između roditelja i odgojno – obrazovne ustanove, odnosno odgojitelja. Iako su partnerstvo i suradnja različiti pojmovi svrha im je jednaka, a to je dobrobit djeteta. Pojam suradnje možemo objasniti kao aktivnost odgojitelja i roditelja kojima je zajednički cilj dobrobit djeteta te svakodnevna izmjena informacija o događanjima u skupini, odnosno obavljanje i izvršavanje nekog zadatka koji za svoj konačni cilj ima kvalitetne promjene koje se ostvaruju dogovorom (Vukin, 2016). Kada su u pitanju djeca s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama suradnja je posebno važna te samo uz zajednički cilj i rad roditelja i odgojitelja možemo imati pozitivne rezultate. Cilj ovog rada je prikazati kako dobra suradnja između odgojitelja i roditelja može imati pozitivne rezultate, odnosno kako se u kratkom vremenu kod djeteta može vidjeti veliki napredak. Zajedničkim individualnim planom i programom na kojem odgojitelji i asistenti rade u vrtiću, a roditelji kod kuće dolazi do velikih rezultata te već u ovom sažetku vidimo kako je dobra suradnja kod djece s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama ključ uspjeha. Kroz ovaj rad upoznat ćemo iskustvo, strahove i misli majke djeteta s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama te iskustvo odgojiteljice čiju skupinu to dijete pohađa.

Ključne riječi: dijete, suradnja, teškoća, inkluzija

SUMMARY

For child development, it is necessary to create a stimulating environment, and the optimal precondition for this is a cooperative and partnership relationship between the parents and the educational institution, that is the educator. Although partnership and cooperation are different concepts, their purpose is the same, and that is the welfare of the child. The notion of cooperation can be explained as the activity of educators and parents whose common goal is the welfare of the child and daily exchange of information about events in the group, or doing and performing a task which main purposes are quality changes achieved by agreement (Vukin, 2016). When it comes to children with special educational needs, cooperation is especially important, and only with the common goal and cooperation of parents and educators, we can have positive results. The aim of this paper is to show how good cooperation between educators and parents can have positive results, respectively how great progress can be seen in a child in a short time. With a joint individual plan and program in which educators and assistants work in kindergarten, and parents at home, great results are achieved, and furthermore in this summary we see that good cooperation with children with special educational needs is the key to success. Through this work, we will get to know the story, fears and thoughts of the child's mother with special educational needs, and the story of the educator whose group the child attends.

Key words: child, cooperation, difficulty, inclusion

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. SURADNJA U VRTIĆU	2
2.1. Obilježja suradničkih odnosa	3
2.2. Uspješna suradnja	5
2.3. Prepreke u suradnji	6
3. OBLICI SURADNJE	8
4. POSEBNE ODGOJNO – OBRAZOVNE POTREBE	12
4.1. Predškolski odgoj i djeca s teškoćama u razvoju	13
5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	14
5.1. Cilj istraživanja	14
5.2. Intervju.....	14
5.2.1. Intervju s majkom.....	14
5.2.2. Intervju s odgojiteljicom.....	22
5.3. Rezultati istraživanja	26
6. ZAKLJUČAK	27

Zahvala

Veliko hvala doc. dr. sc. Adrijani Višnjić Jevtić na savjetima, smjernicama, uloženom trudu i vremenu koje je izdvojila za ovaj rad te što mi je od prvog susreta pružila primjer kakav odgojitelj jednog dana želim biti. Hvala mojim roditeljima na bezuvjetnoj podršci, potpori i motivaciji prilikom cijelog studiranja i odrastanja. Hvala mojem bratu i mojoj sestri što su uvijek bili uz mene, što su uvijek znali što treba reći i što su najbolji poklon koji mi je život pružio. Hvala dečku što je trpio svaki strah i svaku nesigurnost te me ohrabrivao na ovom putu. Hvala mojim nećacima, Noi, Pauli, Eleni i Leonu što su mi najbolja nadahnuća i motivacija. Sve vas neopisivo volim.

Na kraju, hvala jednoj posebnoj mami koja je podijelila svoje iskustvo sa mnom i koja mi je pokazala snagu roditelja u borbi za svoje dijete. I hvala tebi, posebni dječaće, zbog kojeg je ovaj rad nastao.

„Vi, veliki,

Uzmite dječje oči

Da gledate život drugačije.

Uzmite dječji san

Za izgubljenim rajem.

Uzmite dječji smiješak

I njegovu radost zbog malih stvari,

Uzmite dječje srce

Da vjerujete u ljudsku ljubav.“

-Phil Bosmans

1. UVOD

Tema ovog završnog rada je suradnja odgojitelja i roditelja djece s posebno odgojno – obrazovnim potrebama. Cilj rada je istražiti kako roditelji i odgojitelji trebaju zajednički surađivati kada je u pitanju dijete s posebnim potrebama i kako taj njihov odnos utječe na dijete.

Iznad svih ljudi u djetetovu životu, obitelj je najvažnija. Obitelj je zajednica, u kojoj roditelji imaju dužnost svakodnevno pružati neizmjernu potporu djetetu kako bi dijete bilo sposobno razviti se u samostalnu osobu. Uz roditelje, odnosno obitelj u djetetovu životu važnu ulogu ima odgojitelj, u odgojno – obrazovnoj instituciji. Odgojitelj provodi većinu vremena na dan s djetetom te mu pomaže da se uključi u socijalno okruženje i da razvije različite vještine.

Modernizacijom društva ljudi su postali informiraniji o djetetovu razvoju te zbog toga žele da im dijete više vremena provodi sa stručnim djelatnikom, u ovom slučaju odgojiteljem. Kako bi djeca imala kvalitetniji i bolji boravak u odgojno – obrazovnim ustanovama, bitno je da roditelji i odgojitelji imaju dobar suradnički odnos. Da bi se stvorio dobar i kvalitetan suradnički odnos s uzajamnim povjerenjem, treba proći dosta vremena.

U drugoj cjelini objašnjava se suradnja u vrtiću, koja su obilježja tih suradničkih odnosa, na koje se prepreke nailazi te na koji način se može uspješno surađivati. Zatim u trećoj cjelini govori se o modalitetima, odnosno oblicima suradnje između roditelja i odgojitelja i njihovim karakteristikama. U četvrtom dijelu govori se o potrebama djece s posebnim potrebama u vrtiću te Zakonima koji ih štite. U petom dijelu se nalazi intervju s majkom i odgojiteljicom dječaka koji je bio inspiracija za pisanje ovog rada.

2. SURADNJA U VRTIĆU

Strozzi (2002, prema Slunjski 2008) navodi da je vrtić *živi organizam* sastavljen od mnogo dijelova koji čine cjelinu (djeca, odrasli, dnevni raspored, prostor i materijalno okruženje, komunikacije i odnosi, načini organizacije vremena i dr.). Pašalić-Kreso (2004) navodi jasnu distancu između pojmova partnerstvo i suradnja ističući kako „suradnja razvija i njeguje uglavnom površne i formalne odnose koji koliko god da su učestali ne mogu donijeti kvalitetne promijene“ ako se komunikacija između obitelji i odgojno – obrazovne ustanove ne promijeni. Kanjić i Boneti (2012) navode kako pojam suradnja „podrazumijeva međusobno informiranje, savjetovanje, učenje, dogovaranje i druženje, a s ciljem dijeljenja odgovornosti za dječji razvoj.“

Kvalitetna suradnja roditelja i odgojitelja u odgojno – obrazovanim institucijama je ključ uspjeha za razvoj djeteta, a Slunjski (2008) navodi kako je potrebna vizija koja je pokretač svih vrtićkih aktivnosti. Viziju čini sustav vrijednosti i načela, a u tvorbi toga sudjeluju svi zaposlenici vrtića. U ovom radu naglasak se stavlja na djecu s posebnim odgojno - obrazovnim potrebama, za koje je suradnja izuzetno važna za pravilnu inkluziju i pravilan rast i razvoj.

Višnjić Jevtić (2018) ističe kako je najpoželjniji oblik suradničkih odnosa partnerstvo roditelja i odgojitelja, odnosno obitelji i odgojno-obrazovne ustanove ali da je ono još uvijek nedostupno određenom broju ustanova. Partnerstvo je odnos između jednakopravnih partnera, koji ne moraju jednako doprinositi odnosu, ali se taj doprinos mora jednako vrednovati (Keyser, 2006 prema Višnjić Jevtić 2018). Prilikom opisivanja različitih vrsta odnosa između roditelja i odgojitelja primjerenije je koristiti pojam suradnja. Prema Višnjić Jevtić (2018) ovisno o ustanovama i sudionicima samog procesa variraju odnosi između odgojitelja i roditelja.

Obitelj i odgojno – obrazovana institucija imaju zajednički cilj, dobrobit djeteta. Kako bi odnos bio ravnopravan, roditelji trebaju biti uključeni u odgojno – obrazovani proces. Odgojitelji i roditelji trebali bi se zajednički zalagati za uzajamno povjerenje i toleranciju kako bi se rješavali svi problemi i prepreke koje potencijalno nastaju tijekom boravka djeteta u vrtiću.

Suradnja obitelji i ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja sastavni je dio dokumenta koji uređuju pitanja odgoja i obrazovanja. U Republici Hrvatskoj temeljni je

dokument Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Temeljna načela Nacionalnog kurikuluma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014) su:

- Fleksibilnost odgojno – obrazovnog procesa u vrtiću
- Partnerstvo vrtića s roditeljima i širom zajednicom
- Osiguravanje kontinuiteta u odgoju i obrazovanju
- Otvorenost za kontinuirano učenje i spremnost na unapređivanje prakse

2.1. Obilježja suradničkih odnosa

Suradnički odnos treba biti ravnopravan kako bi se uvažavali sposobnosti odgojitelja i roditelja, pa čak i djece. Nema savršenog recepta za kvalitetan suradnički odnos. Svaka strana treba dati „sve od sebe“, a sve za dobrobit djeteta.

Višnjić Jevtić (2018) ističe kako o kulturi okruženja, ustanovi i pojedincima u ustanovi ovise odnosi odgojitelja i roditelja, te da su obilježja:

- Dvosmjerna komunikacija
- Uzajamna podrška
- Zajedničko donošenje odluka
- Zajedničko poticanje razvoja i učenja djece

Dvosmjernu se komunikaciju najčešće navodi kao najvažniju zbog obostranih informacija koje su potrebne i odgojiteljima i roditeljima, a sve u cilju dobrobiti djeteta. Hanhan (2008, prema Višnjić Jevtić, 2018) ističe kako je ta naizgled dvosmjerna komunikacija zapravo jednosmjerna, jer uglavnom odgojitelji opisuju aktivnosti, pričaju o napretku djece, o odgojno-obrazovnoj politici ustanove i kurikulumu.

Kao i u komunikaciji, kada govorimo o uzajamnoj podršci riječ je o jednosmjernoj podršci, odnosno podršci odgojitelja roditeljima. Odgojitelji tako roditeljima pružaju podršku u području jačanja njihove roditeljske kompetencije, održavaju obrazovne radionice i predavanja te podržavaju roditeljsko uključivanje u rad odgojno-obrazovne ustanove (Višnjić Jevtić, 2018). McAllister Swap (1993, prema Višnjić Jevtić, 2018) naglašava da je poželjno da roditelji preuzmu određene uloge. Roditelji tako mogu biti publika, pomagači, donositelji odluka i rješavatelji problema te uvažavatelji.

Prema Višnjić Jevtić (2018) zajedničko donošenje odluka češće je u području obrazovanje nego odgoja djece. Kao primjer zajedničkog donošenja odluka vide se u sudjelovanju u radu škola preko vijeća roditelja, razrednih vijeća te upravljačkih tijela škola (školski odbori u školama i upravna vijeća u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja).

Zajedničko poticanje razvoja i učenja djece u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja najčešće je vidljivo kroz uključivanje roditelja u izradu kurikuluma. Roditelji mogu sudjelovati u postavljanju i realizaciji obrazovnih ciljeva i strategijama učenja osmišljavanjem i organiziranjem kurikulumskih aktivnosti (Keyser, 2006 prema Višnjić Jevtić, 2018).

Svaki roditelj ima svoje želje, potrebe i očekivanja za sebe i svoje dijete od odgojitelja i odgojno – obrazovne ustanove. Isto tako, odgojitelj ima svoje želje, potrebe i očekivanja od roditelja. Ističe se kako bi se odnos između odgojitelja i roditelja trebao graditi podjelom odgovornosti te kako se potiče sudjelovanje roditelja u izradi kurikuluma. Bratanić (1991, prema Višnjić Jevtić, 2018) ističe kako je za suradnički, a kasnije i partnerski potrebno osvijestiti da ponašanje jedne osobe uvjetuje ponašanje druge osobe u svakom odnosu.

Svaka osoba u tom suradničkom odnosu treba iskazivati svoja mišljenja i osjećaje jer sve to vodi uspješnoj suradnji. Na takav način postiže se važnost svake osobe. U sljedećoj tablici (Tablica 1.) prikazana su obilježja suradničkih odnosa.

Tablica 1. Obilježja suradničkog odnosa (Milanović i sur., 2014, str. 72)

OBILJEŽJA ODGOJITELJA	OBILJEŽJA ODNOSA	OBILJEŽJA RODITELJA ILI SKRBNIKA
pozitivan stav o sebi i drugima	Samopoštovanje, zaštita, poticanje	pozitivan stav o sebi i drugima
objektivnost s obzirom na situaciju, sebe i druge	prikupljanje, primanje i davanje podataka, obrada podataka, analiza, logičko zaključivanje, dogovaranje	objektivnost s obzirom na situaciju, sebe i druge
emocionalna pismenost s obzirom na iskazivanje osjećaja i razumijevanja tuđih emocionalnih iskaza	zajedništvo u radosti, strahu, tuzi..	emocionalna pismenost s obzirom na iskazivanje osjećaja i razumijevanja tuđih emocionalnih iskaza

2.2. Uspješna suradnja

Prioritet odgojno – obrazovanih institucija je dobrobit djece, a preduvjet za to je dobar odnos između suradnika, roditelja i odgojitelja. Također, bitno je stalno održavati komunikaciju kako bi se zadovoljile potrebe sve djece, a posebno djece s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama. Djeca s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama zahtijevaju više vremena, više truda, te da ga se uključuje u rad kako bi stekao dodatna znanja i vještine te postigao osobni razvoj. Za uspješnu suradnju se ističe kako bi odgojitelji trebali biti kompetentni, suradljivi, otvoreni i spremni za pružanje potrebne podrške roditeljima. Prema Višnjic Jevtić (2018) vještine koje bi kompetentan roditelj trebao imati za suradnju s roditeljima su: suradničke vještine, organizacijske vještine, vještine stvaranja inkluzivnog okruženja i vještine aktivnog slušanja.

Ljubetić (2014) kao čimbenike uspješne suradnje navodi:

- Dijete u fokusu
- Konstruktivnost
- Jasnoća i konkretnost
- Kontinuitet.

Komunikacija koja u fokus stavlja dijete potiče veću odgovornost roditelja i odgojitelja. Posebice kod djece s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama, komunikacija je od velike važnosti te roditelji i odgojitelji međusobno trebaju svakodnevno prenositi sve informacije. Dobrom komunikacijom potiče se odgovornost i razumljivost kod roditelja, koje oni kasnije prenose na djecu. Važno je povećati odgovornost i razumljivost kod roditelja jer samim tim se povećava i utjecaj roditelja na dijete, a to ćemo postići koristeći što jednostavniji i razumljiv jezik te minimalno teksta. Kada u čimbenike uspješnosti ubrojimo konstruktivnost, mislimo na konstruktivnu i fokusiranu komunikaciju roditelja i djeteta, za koje je zaslužan odgojitelj. Kroz konstruktivnu komunikaciju s odgojiteljem, roditelj uči konstruktivno i fokusirano komunicirati sa svojim djetetom. Važno je da je komunikacija između odgojitelja i roditelja prisutna kroz cijelu pedagošku godinu.

2.3. Prepreke u suradnji

U svakom odnosu postoje određene prepreke koje se trebaju prijeći kako bi se zadovolji krajnji cilj. Pa tako, u ovom radu govori se o odnosu roditelja i odgojitelja koji također nailaze na razne prepreke koje trebaju zajednički riješiti za dobrobit djece.

Kako bi roditelji i odgojitelji zajednički rješavali prepreke vezane za djecu koja pohađaju vrtić, trebaju se stalno dodatno educirati. To je jedini način da i dijete razvijaju u pravom smjeru.

Suradnja je podložna društvenim i organizacijskim promjenama, a prema Višnjić Jevtić sa svakom promjenom raste i broj čimbenika koji utječu na suradnju. Dio čimbenika doprinose suradnji, a dio se spominje u negativnom smislu te je opravdano govoriti o zaprekama u suradnji.

Uzroci prepreka su različiti, a najznačajniji koje navode Ward (2013), Maleš (1993) i Ljubetić (2014) su: odvajanje roditelja od rada u vrtiću, propusti između obećanog i odrađenog, burna

reakcija roditelja i odgojitelja, nedostatak vremena i ostalo, pretjerana subjektivnost roditelja prema svome djetetu, predrasude profesionalaca prema roditeljima.

Granata, Mejri i Rizzi (2016 prema Višnjić Jevtić, 2018) ističu da različiti čimbenici označavaju zapreke u ostvarivanju suradničkih odnosa:

- Strukturalni čimbenici-odnose se na vrijeme i modalitete suradnje
- Kulturalni čimbenici-određeni su obiteljskom kulturom i kulturom odgojno-obrazovne ustanove
- Interpersonalni čimbenici-polaze od predrasuda i stereotipa koje sudionici suradnje imaju prema obiteljskoj kulturi, klasi i podrijetlu.

Strukturalni čimbenici uvjetovani su vremenskim ograničenjima. Roditelji kao prepreku vide da odgojitelji odvajaju premalo vremena kako bi s njima podijelili svakodnevne informacije o njihovom djetetu, dok odgojitelji prepreku vide u neodazivanju roditelja.

Yahya (2016, prema Višnjić Jevtić, 2018) ističe kako pojam kulturnog kapitala u velikoj se mjeri može odraziti na suradničke odnose odgojitelja i roditelja, pogotovo u očekivanjima od odgoja i obrazovanja. Očekivanja roditelja od odgojno-obrazovne ustanove određena su obiteljskom kulturom.

Stavovi, osobnost, osjećaji sudionika uključenih u suradnički odnos uvjeti su interpersonalnih čimbenika. Kada su roditelji i odgojitelji nespremni na preispitivanje vlastitih vrijednosnih sustava i uvjerenja, predrasude i stereotipi spram društvene i kulturne zajednice počinju oblikovati suradnički odnos (Keys Adair, 2016 prema Višnjić Jevtić, 2018).

Roditelji i odgojitelji često nemaju dovoljno vremena i znanja u vezi djece s posebnim odgojno - obrazovnim potrebama te tako mogu imati negativan utjecaj na djecu. Najčešći problem kod suradnje je nedostatak vremena za komunikaciju. Odgojitelji koji su u prošlosti imali lošu komunikaciju s roditeljima koja je rezultirala sukobom skloni su izbjegavanju suradnje s roditeljima gdje se radi o problematičnoj suradnji. Onaj odgojitelj koji prilikom pojave problema odmah kreće u rješavanje sukoba, lakše će kroz karijeru razvijati komunikaciju s roditeljima jer na taj način razvija svoje kompetencije za lakšu suradnju s roditeljima.

3. OBLICI SURADNJE

Za roditelje prilikom upisa djece u vrtić, a posebno djece koja zahtijevaju posebnu odgojno - obrazovnu skrb, jako je bitna komunikacija, način odgoja njihova djeteta te ponašanje odgojitelja prema djeci. Bitno im je na vrijeme dobiti sve relevantne informacije o promjenama ponašanja, interesima djeteta i sl. Tijekom vremena su se mijenjali načini komunikacije i suradnje.

U ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja suradnički se odnosi razvijaju kroz razne aktivnosti u kojima je naglašena važnost komunikacije između odgojitelja i roditelja. Višnjić Jevtić (2018) navodi kako svi dokumenti kojima se vode ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj ističu potrebu suradnje između odgojitelja i roditelja. Ustanove imaju slobodu u kreiranju vlastite suradnje jer se u dokumentima ne navodi kako bi se suradnja treba provoditi. Od odgojitelja se očekuje da konstantno tragaju za novim načinima suradnje s roditeljima.

U suvremenoj literaturi opisani su različiti modaliteti suradnje s roditeljima, a najčešće se spominje pisana komunikacija te sastanci roditelja i odgojitelja.

Prema Višnjić Jevtić (2018) podjelu modaliteta suradnje s obitelji, umjesto na tradicionalne i suvremene, moguće je gledati s pozicije roditeljskog doprinosa i uključivanja pojedinim modalitetima. Iz paradigmatškog pristupa suradnji proizlaze dvije vrste suradničkih odnosa, a to su odnosi u kojima roditelji imaju pasivnu ulogu i odnosi u kojima roditelji preuzimaju aktivnu ulogu. Višnjić Jevtić (2018) ističe kako i dalje prevladavaju odnosi gdje roditelji imaju pasivnu ulogu, a da su znatno manje zastupljeni modaliteti gdje roditelji preuzimaju aktivnu ulogu. U pasivnu ulogu roditelja ubrajamo: pisanu komunikaciju, obavijesti, glasila, pisma, dnevnike, izvještaje o napretku, roditeljske sastanke, radionice za roditelje, individualne razgovore s roditeljima, razgovore prilikom dolaska/odlaska i dane otvorenih vrata. U aktivnu ulogu roditelja ubrajamo: komunikaciju preko suvremene tehnologije, e-portfolio, elektroničku poštu, SMS, mobilne aplikacije, društvene mreže, mrežne stranice, druženja djece i odraslih, boravak roditelja u odgojnoj skupini, posjete domovima djece, sudjelovanje u tvorbi kurikulumu i sudjelovanje u radu upravljačkih tijela.

„**Roditeljski sastanak** je najčešći oblik okupljanja i rada stručnjaka sa skupinom roditelja djece koja su uključena od institucionalnih programa.“ (Milanović, i sur., 2014, str. 157.)

Razni autori različito dijele roditeljske sastanke. Tako se prema Milanović i suradnicima (2014) roditeljski sastanci dijele na:

- a) Roditeljski sastanak predavačke grupe
- b) Roditeljski sastanak oglednog tipa
- c) Roditeljski sastanak organiziran radi druženja djece i odraslih
- d) Roditeljski sastanci komunikacijskog tipa

Prema Ljubetić razlikujemo drugu podjelu roditeljskih sastanaka:

- a) Informativni roditeljski sastanak
- b) Tematski roditeljski sastanak

U **kreativnim radionicama** sudjeluju svi, odnosno i odgojitelj i roditelji i dijete. Svrha kreativnih radionica je druženje roditelja i djeteta s njihovim odgojiteljima. Kroz kreativne radionice roditelji mogu dobiti ideje za kvalitetno druženje i provođenje vremena s djetetom van vrtića. One trebaju biti organizirane na način da se svi osjećaju ugodno te se nitko ne smije osjećati zapostavljeno i odbačeno.

Pod pojmom **otvoreni tjedan** se podrazumijeva dolazak nekog člana obitelji u vrtić te podučavanje djece nekim novim stvarima kao i sudjelovanje u raznim aktivnostima koje se obavljaju tog dana.

Kutići za roditelje je naziv za komunikaciju između roditelja i odgojitelja. To se najčešće odvija putem panoa odnosno ploče koja se mora nalaziti na vidljivom mjestu te s jasnim i čitko napisanim porukama i obavijestima. Većinom se na ploči nalaze obavijesti vezane za roditeljske sastanke, organizirane izlete i sl.

Informiranje i motiviranje putem letka podrazumijeva obavijesti roditeljima putem letka. Letak je sredstvo komunikacije koje informira zainteresirane o nekoj temi te ih potiče na razmišljanje. Letci su ponajviše namijenjeni za roditelje i njihovo upoznavanje s temom roditeljskog sastanka, informacijama o organiziranim proslavama i događajima, izletima i sl. Bitno je da letak bude na svima vidljivom mjestu kako bi svi mogli uzeti svoj primjerak. Letak

također može sadržavati informacije o napretku djeteta, zbivanjima unutar skupine te sudjelovanju djeteta u obavljanju zadataka.

Uz tradicionalne oblike suradnje između odgojitelja i roditelja javljaju se i suvremeni oblici. Suvremeni oblici su proizašli iz današnjeg ubrzanog načina života i ubrzanog razvoja tehnologije. Razvoj tehnologije dovodi do novih načina života podučavanja i komunikacije u odgojno-obrazovnim ustanovama. Ovakav način razvoja tehnologije omogućava odgojiteljima da u svakom trenutku mogu obavijestiti roditelje što njihovo dijete radi, kako izvršava zadatke, u slučaju nezgode i sl. Isto tako omogućava i roditeljima da u svakom trenutku mogu pitati kako je njihovo dijete ili neke druge informacije. I roditelji i odgojitelji trebaju prihvatiti novi način komunikacije te mu se prilagoditi.

U suvremene oblike suradnje spadaju:

1. Društvene mreže
2. Aplikacije za pametne telefone
3. Web stranice dječjih vrtića
4. Uključivanje roditelja u tvorbu kurikuluma
5. Video i foto-dokumentacija u suradnji s roditeljima

Društvene mreže služe za razmjenu informacija. Ovdje spadaju mreže poput Facebooka, Instagrama, YouTube i sl. Jedna od popularnijih društvenih mreža je Facebook. Ona omogućava zatvoreni tip komunikacije između odgojitelja i roditelja na način da odgojitelj napravi zatvorenu grupu kojoj mogu pristupiti samo roditelji čije dijete pohađa vrtić. Bitno je istaknuti kako odgojitelj treba tražiti dopuštenje od roditelja za objavu slika ili informacija o djetetu. U suprotnom se to protivi politici o privatnosti djeteta i krše se prava djeteta.

U današnjem ubrzanom načinu života i razvoju tehnologije javlja se bezbroj **aplikacija za pametne telefone** putem kojih se obavlja komunikacija. Razvoj tih aplikacija omogućava bržu i jednostavniju komunikaciju između odgojitelja i roditelja koji su udaljeni kilometrima. Aplikacije na pametnim telefonima omogućavaju odgojiteljima da roditelje obavještavaju o svemu što je povezano s njihovim djetetom te u bilo koje vrijeme. Mogu se slati poruke, slike, audio poruke. Kao glavna prednost ovakvog načina komunikacije se ističe brzina saznanja informacija. Kod djece s posebnim potrebama je važna brzina informacija jer na taj način roditelj može doći do informacija u svakom trenutku te biti miran kada sazna da je s njegovim djetetom sve u redu. Neke od aplikacija su WhatsApp, Viber i sl.

Većina današnjih vrtića ima svoje **web stranice** na kojima se nalaze informacije o načinu radu vrtića. Dostupne su informacije o edukativnim savjetima, informacije o mogućnosti da se postane dio njihove zajednice kao i informacije o aktivnostima i sadržajima koje nude djeci. Prilikom upisa djeteta s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama u vrtić, roditeljima su bitne takve informacije jer im je važno da vrtić nudi prilagođene sadržaje kako se ta djeca ne bi osjećala odbačeno i napušteno. Nedostatak ovog oblika suradnje je jednosmjerna komunikacija te nemogućnost roditelja da pitaju ono što ih zanima već im je dostupno samo ono što se nalazi na web stranici.

Svaki vrtić različito oblikuje kurikulum te struka ističe kako je dobro **uključiti roditelje u tvorbu kurikuluma**. Prilikom sastavljanja kurikuluma izričito je važno uključiti sve čimbenike koji utječu na odgoj i razvoj djetetovih sposobnosti. Ističe se kako je dobro uključiti roditelje u tvorbu kurikuluma jer roditelji mogu procijeniti kako se dijete ponaša kod kuće, a kako u vrtiću. To se postiže na način da roditelji zabilježe ponašanje svoje djece i pošalju to odgojiteljima te na taj način odgojitelj ima bolji uvid u ponašanje svakog djeteta. Roditelji se osjećaju sretno i ispunjeno prilikom sudjelovanja u tvorbi kurikuluma, a posebno roditelji djece s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama jer znaju da mogu predložiti neke ideje i aktivnosti koje njihova djeca vole i uživaju u njima.

Autorice Vlahov i Velan (2015) su zaključile kako dokumentacija u obliku **fotografija i videa** može pomoći u lakšoj komunikaciji. Ovakav oblik komunikacije omogućava bolji uvid u interese djece kao i njihovo ponašanje. Odgojitelji mogu zabilježiti razne svakodnevne aktivnosti djece te ih trajno pohraniti. Ističe se kako se ovim načinom mogu uočiti i otkriti problemi kod djeteta, ali i pomoći u donošenju važnih odluka o odgoju i interesu djeteta. Isto tako ovim načinom komunikacije se omogućava i drugim članovima obitelji sudjelovanje na način da im roditelji organiziraju zajedničko gledanje fotografija i videa.

Roditelji uglavnom ne žele preuzeti aktivnu ulogu te među njima prevladavaju pasivni oblici komunikacije. Višnjić Jevtić (2018) ističe kako kompetentniji odgojitelji u suradnji s roditeljima primjenjuju više oblika te time pružaju veću mogućnost roditeljima za uključivanje.

4. POSEBNE ODGOJNO – OBRAZOVNE POTREBE

Kada se govori o djeci s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama, treba najprije pojasniti termine djeca s teškoćama i djeca s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama. Prema Zrilić (2011) među djecu s teškoćama ubrajamo djecu sa sniženim intelektualnim sposobnostima, autističnu, slijepu i slabovidnu djecu, gluhu i nagluhu, djecu s poremećajima govore, glasa i jezika, djecu s motoričkim poremećajima i kroničnim bolestima, djecu sa smetnjama u ponašanju, s. poremećajem pažnje te djecu sa specifičnim teškoćama učenja. A u kategoriju djece s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama, prema Zrilić (2011) ubrajamo i darovitu djecu, a ne samo onu s teškoćama.

Djeca s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama već su dugi niz godina uključena u redoviti odgojno – obrazovni program. Problem se javlja kada odgojitelji i roditelji nisu dovoljno upoznati s djecom koja imaju posebne odgojno – obrazovne potrebe. Kako bi se riješili takvi problemi potrebno je stalno raditi na sebi i usavršavati se.

Termin odgojno – obrazovne potrebe je termin za dvije skupine učenika, a to su:

- Za učenike s poteškoćama u razvoju
- Za darovite učenike iznad prosjeka.

Svako dijete ima pravo na redovni obrazovni program bez obzira na njegovo fizičko ili psihičko stanje. Također, program prema posebnim odgojno - obrazovnim potrebama uključuje djecu koja rade, beskućnike, djecu iz manjina i ostale koji se nalaze u nepovoljnom položaju. Taj nepovoljni položaj određuje se prema Konvenciji o pravima djeteta iz 1994. godine.

Zrilić (2011) navodi kako dijete s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama treba doživjeti kao izazov i novi interes u radu te da odgojitelj mora posjedovati kompetencije kojima stvara pozitivno ozračje, a djetetu s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama osjećaj sigurnosti, prihvaćenosti i poštovanja te mu omogućiti doživljavanje uspjeha.

4.1. Predškolski odgoj i djeca s teškoćama u razvoju

Djecom s teškoćama u smislu Državnoga pedagoškog standarda predškolskog odgoja i naobrazbe (2008) smatraju se:

- djeca s oštećenjem vida,
- djeca s oštećenjem sluha,
- djeca s poremećajima govorno-glasovne komunikacije,
- djeca s promjenama u osobnosti uvjetovanim organskim čimbenicima ili psihozom,
- djeca s poremećajima u ponašanju,
- djeca s motoričkim oštećenjima,
- djeca sniženih intelektualnih sposobnosti,
- djeca s autizmom,
- djeca s višestrukim teškoćama,
- djeca sa zdravstvenim teškoćama i neurološkim oštećenjima (dijabetes, astma, bolesti srca, alergije, epilepsija i slično).

U skupinu djece s teškoćama u razvoju spadaju djeca s utvrđenim stupnjem teškoće, koja su uključena u odgojnu skupinu u vrtiću s posebnim programom. Program s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama u vrtiću provodi se prema starosnoj dobi od 6 mjeseci do polaska u školu. Svrstavanje djeteta u skupinu djece koja pohađaju vrtić s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama određuje tim stručnjaka, koji se sastoji od stručnog suradnika, medicinske sestre te ravnatelja. Za svako dijete prilagođava se program prema njihovim sposobnostima, interesima i potrebama. Takvi programi se sufinanciraju iz sredstava državnog proračuna.

Dječji vrtić je dužan pružiti uvjete za razvoj svakog djeteta te dopunjavati kućni odgoj. Roditelj je dužan pri upisu u vrtić donijeti nalaze o djetetovoj dijagnozi i mišljenju stručnjaka.

Broj djece u vrtiću određuje se prema dobi djece i vrsti teškoće. Za djecu s istom vrstom teškoće u odgojno-obrazovnu skupinu djece u dobi: od 1 do 2 godine može se uključiti najviše 3 djeteta,

od 2 do 4 godine može se uključiti najviše 5 djece, od 3 do 7 godina može se uključiti najviše 5 djece, od 4 do 7 godina može se uključiti najviše 7 djece. Za djecu s autizmom, djecu različite dobi i djecu s različitom vrstom teškoće u odgojno-obrazovnu skupinu djece u dobi: od 1 do 2 godine može se uključiti najviše 2 djeteta, od 2 do 5 godina može se uključiti najviše 3 djeteta, od 3 do 7 godina može se uključiti najviše 3 djeteta, od 6 do 7 godina može se uključiti najviše 4 djeteta.

5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

5.1. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je bio utvrditi iskustvo majke i odgojiteljice djeteta koji ima poremećaj iz spektra autizma i iskustvo.. Iz ovog općenitog cilja proizlaze dva specifična cilja:

- ustvrditi kakva je očekivanja majka imala od odgojiteljica te ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, s kakvim se strahovima i nedoumicama susrela prilikom upisa djeteta u vrtić
- ustvrditi kakvu je podršku ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja imala odgojiteljica te s kakvim se strahovima i nedoumicama susrela

Ovako postavljeni ciljevi istraživanja trebali bi doprinijeti boljem razumijevanju problematike i teorijskoj spoznaji koncepta kompetencije koja je potrebna odgojiteljima djece rane i predškolske dobi za rad s djecom s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama te u suradnji s njihovim roditeljima, a sve u svrhu dobrobiti djeteta.

U istraživanju su sudjelovale majka i odgojiteljica djeteta s poremećajem iz spektra autizma. Istraživanje je provedeno pomoću intervjua.

5.2. Intervju

5.2.1. Intervju s majkom

Majka dječaka s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama je prof. logoped te radi kao logoped zadužen za djecu s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama u jednom vrtiću. Majka je veoma otvorena te je svoje iskustvo rado podijelila u svrhu izrade ovog rada. Prvo je objasnila je kako je situacija krenula kod njezinog dječaka:

O: „Kod M.B. je to bila situacija koja je specifična. Naime, s obzirom da sam ja logoped u vrtiću, mislim da sam vrlo dobro procijenila komunikacijski razvoj svog

djeteta. I zapravo, do godinu i pol nije bilo apsolutno nikakve naznake da bi moglo biti bilo kakvih razvojnih poremećaja tu biti. Što se tiče motorike krupne, što se tiče komunikacije - to je sve bilo BO. M.B. je imao sa godinu i pol vokabular od kojih 50 riječi, pokaznu gestu, pogled u oči, zadržanu pažnju, znači sve živo komunikacijski je imao. Isto tako i na kognitivnom dijelu je znao neke stvari koje su za tu dob karakteristične. I onda se to s godinu i pol zapravo desilo u dva tjedna, da se M.B. jednostavno... a ne znam kako bi to najbolje opisala, nego kao da stišate radio, polako stišavate radio i utišali ste ga do kraja. To je to! U dva tjedna se on jednostavno ugasio. I to je počelo na taj način da je prvo prestao gledat u oči, prestao se odazivati na ime, prestao je pričati... Jednostavno je prestao odgovarati, prestala je ta nekakva socijalna interakcija između nas. Zadnje riječi koje je naučio, te je prve zaboravio. Najduže su mu ostale 'auto' i 'mama'. To su prve dvije riječi koje je naučio – 'auto' i 'mama'. To mu je ostalo do kraja. Godinu i pola smo bili u nekakvoj crnoj rupi i godinu i pola je to sve išlo gore i gore. Počele su se javljati mahanje ručicama, hod na prstima. On se počeo buditi po noći, vrištati.... Njemu je trebalo jako puno senzoričkog imputa. On nije mogao spavati, ako ga se u kolicima ne vozi – znači, čim bi mi stali, on bi vrištao. On se htio jako puno, puno, puno više ljuljati. Volio se oduvijek ljuljati, ali dobro, mislim, sva djeca se vole više-manje ljuljati. Volio se puno ljuljati, mogao se ljuljat po 5 sati. Da sam ga mogla ljuljati 5 sati, on bi se ljuljao 5 sati u ljuljačci. Tražio je jako puno imputa, vizualnih, auditivnih... Sve je to morao odjednom imat odjednom. I nije se znao regulirat. Znači, kad mu nešto nije bilo, najsitnije, sitnica, po volji, on je reagirao plaćem. Na sve je reagirao plaćem. To dijete je bilo u plaču većinu budnog vremena, jer se teško smirivao. Ono što mu je kao sredstvo regulacije bilo tada, a ostalo je dan danas, kad je jako, jako uznemiren – to je moja kosa. U početku je to bila samo moja kosa. I u početku kad je to tako krenulo, on se samo na mene referencirao. Znači, druge, nikoga živog nije doživljavao, a i mene rijetko, ali kad je bio ljut na bilo koga drugog iz okoline, znao je udariti mene. Nije imao samoozljeđivanje, znači, autoagresija – ništa – ali je znao mene udariti. Znao je mene počupat. Znao je mene ogrebat. Znao je mene ugrist. Nema veze, neka ga je naljutio susjed, sestra ili tata, on je to na meni iskazao. I to je bilo dugo vremena da nije nikog živog doživljavao, osim samo mene, mene, mene. I mene! Što je bilo užasno teško. Ja sam tad u to vrijeme rodila treću. Tad sam rodila i jednostavno se nisam mogla svaki put baviti njime, kad me on trebao – iz tehničkih razloga. Ja se ne mogu njime baviti, ne mogu njega primiti, ako dojm djevojčicu. Tak da, eto, tako je to negdje krenulo, oko godine i pol. Dva tjedna mu je trebalo da se ugasi

i godinu i pol se to pogoršavalo i pogoršavalo i pogoršavalo. Znači išlo je unatrag, unatrag i unatrag. Prvo smo mislili da je regresija zato što mu se sestra rodila točno u to vrijeme. To je krenulo točno dva tjedna prije nego se ona rodila, ali regresija ide unatrag, stane i polako se vraća. Određeno regresirano ponašanje polako se uspostavlja ponovo. Kod njega je išlo samo unatrag i onda sam shvatila da to nije regresija. Nakon mjesec i pola što se to počelo javljati ja sam završila na ERF-u kod svojih kolegica, mentorice Ljubišić i kolegice Ivšec Pavliša u kabinetu za ranu komunikaciju. Tamo su mu zapravo rekli da je to pervazivni razvojni poremećaj. Još nisu spominjali spektar autizma, jer je bio mali. Imao je sve one komponente za spektar u M-CHAT-u. M-CHAT je onaj brzinski screen za autizam, koji roditelji popunjavaju – imao je one negativne stvari. Jedino nije imao nizanje u redu, i tak, nije slagao. Ali, on se prestao igrati na način koji se igrao do tad. Rekli su da zaostaje na ljestvici. Bailey, mislim da je bila ta ljestvica.“

Roditelji djece s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama često se nađu „pred zidom“ i ne znaju kako dalje, jave se mnogi strahovi i mnoga pitanja. Majka ovog djeteta ističe kako ju je obuzeo osjećaj gubitka. Iako je po struci logoped pokušala je sa svim mogućim vježbama, što je tek kasnije vidjela da je nepotrebno te ističe kako u tom trenutku nije bila logoped, nego „samo mama“ koja se bori za svoje dijete :

O: „Prvo kad sam saznala dijagnozu sam imala osjećaj gubitka. Znači, kao da mi je netko ukrao dijete. Jer, M.B. je do tad bio BO dijete. Ono, dijete, dijete! Super! Ne da je bio dijete, nego je to bilo jedno super dijete – veselo, nasmičano, razigrano, druželjubivo. Znači, dijete, onako mali vražićak, mali vragolan. To je dijete koje bi svaka mama poželjela. U isto vrijeme i nježan i drag i mili i volio se maziti i sve. Prvo sam imala osjećaj užasnog gubitka. Ono, daj, vratite mi ga, ono, kaj ste normalni?! Onako, ne možete mi to raditi! To je bilo prvo. Puno strahova se tu javlja! Najveći strah je da to nije gotovo, da će ići dalje i dalje. Znači, ja znam što znači autizam. Ja znam da je to stanje koje je za cijeli život. Od tad kad se to javilo pa jedno par mjeseci sam ja to prerađivala u sebi, nisam uopće komentirala to niti sa obitelji, niti sa suprugom, makar su svi vidjeli da nešto ne štima i znali su i svi su se na taj nalaz SERPA kao: "Pa to je razvojno nešto!". Nekako sam znala da to nije samo razvojno, nego da će to njemu ostati. Da će biti na nama, tj. na meni, da ga, kako da kažem, da ga dovedem do funkcioniranja, da on može funkcionirati u svijetu u kojem je. Najveći strah, kad sam

saznala prvi put, naravno, hoću li ja to moć, pod broj jedan, hoću li ja to znati, kako ću ja to sve... Raspast ćemo se! Ja sam znala da se ja ne smijem raspast kao ja, kao osoba, kao mama, jer još imam dvije cure. Jer ako se ja raspadnem, svi smo u banani, sve je otišlo k vragu. Bilo me strah hoću li ja to moć izdržat. Kad sam malo došla sebi od tog prvotnog šoka, kad sam se pribrala, rekla sam: „Ok, ja sam spremna na sve!“. Ja sam spreman ostati s njim doma, ja sam spreman bilo šta napraviti za njega, ja sam spremna s njim ići na 15 000 vježbi ako treba – ne treba inače. Ali dođete do toga, do toga se dođe kroz neko vrijeme, ali u tom trenu želite sve i želite svugdje i želite... A ne znate kuda bi, i svugdje se čeka i onda se prijavite na sve i svašta i iščitavate brdo knjiga i svašta nešto. A strah koji se javio tada, ostao je do dan danas, je strah za njegovu budućnost. Sad me je trenutno strah tranzicije škola-vrtić. Kako će on u školi? Prvo me bilo strah kako će on u vrtiću. Onda kako smo ti riješili, kako je Ivana koja je čuvala moju djevojčicu, dok sam ja išla s njim okolo po vježbicama, i on je nju poznao i super se s njom kliknuo – ok, ti ćeš mi biti asistentica! Sad me je strah škole. Kako će on u školi, hoće li on to uspjeti u školi. Vidim da dijete usvaja znanja, sposobno je usvojiti znanja i neki put mi se čini da glavica radi sto na sat, ali kao da su usta zašivena. Ne želi držati olovku u rukama i tako dalje i tako bliže. Zato me strah, kako će naučiti čitati, kako će naučiti pisati, kako će on u školi i na kraju krajeva strah me je kad mene jednom ne bude. Ali taj strah mi je, moram priznati, mi je malo riješila moja najstarija kćer, taj strah kako će on dalje u životu i to mi je najveći strah bio dok ona nije rekla: „Da se više nikad nisi usudila tako nešto pomisliti!“.

Iako je tijekom svog radnog iskustva često sudjelovala na individualnim razgovorima tijekom upisa djece u vrtić, individualni razgovor prilikom upisa njenog djeteta bio joj je vrlo stresan i težak. Poznavala je sve djelatnike vrtića ali svejedno je imala mnogo strahova zbog ostavljanja djeteta „drugoj osobi“:

O: *„3 i pol godine je imao kad je krenuo u vrtić. Ja sam bila na rubu suza na tom razgovoru. Znači, to su moji kolege, to je moja ravnateljica, znaju me. Ja sam vodila brdo individualnih razgovora sa djecom sa poteškoćama, tj. sa roditeljima djece s poteškoćama. M.B. je bio sa mnom i bio je grozan. A ja sam bila cijelo vrijeme na rubu suza u tom vrtiću. Znala sam kome dolazim. Ono što je olakšavajuća okolnost, da sam znala kome moje dijete ide u grupu. Ja sam znala da je to teta D.. Teta D. koja je u procesu završavanja senzorne integracije. Tad smo već krenuli na Goljak, tada smo već bili puni, puni terapija. M.B. je bio na senzornoj integraciji, M.B. je bio na tomatisu,*

M.B. je bio kod logopeda, kod defektologa. On je na tim terapijama već u tom periodu bio sam unutra. Znači mi nismo imali taj problem odvajanja. Olakotna okolnost mi je bila I., koju poznajem, i D., koju poznajem. Znači, ja sam znala kome moje dijete dolazi u vrtić. Ali da nisam znala kome moje dijete dolazi u vrtić, ja mislim da bi se osjećala kao da ga izdajem. Ono, daješ dijete nekud, nije s tobom, a znaš da te treba, znaš da nikog drugog ne doživljava osim tebe. I sad kad ti daješ negdje gdje će bit 4 sata, di nemaš pojma kako će se ponašat, hoće li plakati, hoće li oni shvatiti njegove potrebe. Čak i kad sam znala ovako tko ga preuzima, imala sam osjećaj – moraš im sve napisat, moraš im sve zabilježke. Ja sam cijelo ljeto bilježila situacije do kojih je dolazilo, da bi mogla dat nekakvu sliku o tome što znači koji mig kod njega. Jer, što u principu možda čak i nije dobro. Ja sam znala, kud on okom, tud ja skokom. Za razvoj ničeg to nije poticajno kad ja čitam djetetove potrebe i odgovaram na njih, to uopće nije poticajno. Prvo kao stručnjaku mi to nije padalo na pamet jer ja sam roditelj tog djeteta. Meni je bitno da je on emotivno zadovoljan, da je on sretan. Ja sam se samo nadala da on neće bit nesretan u vrtiću. Ja sam njega bila spremna i izvadit iz vrtića, ako on bude nesretan. Ta neizvjesnost me je zapravo jako mučila. Ali sam imala osjećaj sigurnosti, jer imam dvije osobe koje poznajem u tom vrtiću“

Majka kaže kako nije imala prevelika očekivanja, već da njenom djetetu ne smetaju djeca oko njega:

O: *„Da M.B. nauči funkcionirat u skupini ljudi. Znači, u skupini vršnjaka. Pod funkcionirat mislim da ga senzibiliziraju za veći broj djece oko njega, za društvo. Ne mislim sad funkcionirat da on slijedi grupna pravila, da s njima pleše... Ali da mu ne smetaju djeca oko njega, da mu ne smeta buka, da mu ne smetaju zajedničke aktivnosti... I da dobije nekakvu strukturu koju u početku nismo mogli dobiti. Ja ću vam iskreno reći, najiskrenije, u početku kod mene nije bilo apsolutno nikakvog reda, znači, nema ga. Nema ga, jer smo se morali borit, prvo sa vlastitim prihvaćanjem novonastale situacije, drugo, sa vježbicama, traženjem, lutanjem, CT-ima, MR-ima, pretragama i svim i svačim, što smo odradili, a odradili smo sve što smo mogli odradit. Treće, sa malim djetetom, sa malom bebom. A imam još jednu kćer koja me trebala. Tako da, reda nekog, u smislu rutina, sad ćemo ujutro to, to, nije bilo. Kad su oni mene pitali: „Koje M.B. ima rutine?“ – gle, nema ih! Ne postoje! Kod nas ne postoje rutine. M.B. neke stvari*

jednostavno voli radit, neke stvari ne voli radit i to je to. Da je bilo nekih rutina u tih prvih, ne znam koliko, par mjeseci, nije ih bilo. Ali sam očekivala da kad krene u vrtić da će krenuti s tim nekim rutinama, a ja ću ih onda kod kuće ne samo podržavat, nego i provodit. Socijalizacija. Ali ne u smislu da sad on ima prijatelje, nego samo da mu ne smetaju drugi ljudi, tj. druga djeca. Da se malo odlijepi od mene, da budem iskrena. I da se veže i da stvori nekakve emotivne veze i sa nekom drugom osobom, u ovom slučaju je to bila asistentica. Pa kad je stvorio sa asistenticom I., onda mi je drago da je stvorio i sa D.. A evo danas upravo kad sam ga ostavila u vrtiću, bila je I., on je otišao teti M., uvaljao joj se u krilo, zagrlio je, naslonio joj glavicu i mazio se. Znači, stvorio je emotivne veze i sa M.. Tak da to su bila neka moja očekivanja od vrtića. Nisu bila prevelika, moram priznat.“

Majka ističe kako je njoj olakotna okolnost bila što poznaje odgojiteljice i asistenticu te na pitanje je li imala neke sumnje u odgojiteljice odgovara:

O: *„Ne! Ni u jednom trenu. Ni u jednom trenu. Znala sam D. i znala sam da je D. topla i znala sam da to mom M.B. treba. Znam I.. I. je zvrkasta, ona je vrlo vesela, ona je vrlo zvrkasta. Neke stvari mi jesu zasmetale, ali nije da sam ja posumnjala – one to neće moći. D. je divna, krasna, D. je nježna, D. je vrlo posložena. A M. je onaj veseli, razigrani dio grupe. Grupa mora imat takve odgajatelje, da je jedan malo nestrukturiran i veseli i zvrkast, a drugi je onako nježan, topli i posložen fino. Ja sam rekla odmah na početku: „Recite mi, bez obzira ako se desilo dobro nešto ili se nešto desilo loše!“. Ako M.B. nije spavao cijelu noć, ja ću vama reći, ako smo se ujutro posvađali pa sam ga dovela već nervoznog, isto ću vam reći Ja ću vama sve reći da se vi znate pripremit – gle, danas vam ne bude dobro! Danas će vam bit užasno s njim. Pripremite se! I ok, tak je bilo na kraju krajeva. Oni su meni rekli sve – danas ti je M.B. bio koma! A i odgajatelji su vrlo educirani na način, o načinu na koji treba razgovarat s roditeljima. Kad D. razgovara sa mnom vidim školski plus, minus, plus. Super mi je to kaj se ona stvarno kad treba, se odnosit kao prema roditelju, ona se prema meni odnosi kao prema roditelju. Ima u potpunosti jednake postupke prema meni, kao prema, ne znam, bilo kojem drugom roditelju. S druge strane, kad joj treba pomoć oko nečeg ili nekog djeteta u grupi, obraća mi se kao stručnom suradniku. I to mi je ok, to mi je ok. To je teško za odgajatelja, teško je kad ti je roditelj stručni suradnik, jako je to teško odgajateljima. Ali mislim da to njih dvije, tri, jako dobro odrađuju.“*

Majka ističe kako je jako zadovoljna suradnjom i podrškom koju joj je pružio vrtić, ali kaže kako ima mjesta za napredak, pogotovo s ostalim roditeljima koji nisu djelatnici vrtića:

O: „Ja jesam zadovoljna suradnjom. Ono što bi još voljela još dodatno, ono da nisam ta koja jesam i da sam samo nekakav običan roditelj, koji ne radi u vrtiću. Znam, dijete mi ima autizam, ali nemam pojma na koji način se igrati s djetetom, na koji način recimo, izmjena tih informacija možda ne na dnevnoj bazi, na tjednoj, možda mjesečnoj bazi, ali idemo raditi i da znam plan. Ja znam plan. Ja znam plan kad ja dođem i pročitam plan i program, pa znam na čemu ćemo raditi. Ali običan roditelj nema uvid u to što je plan za sljedeće tromjesečno ili tjedno razdoblje. Individualno odgojno-obrazovni plan sad mi radimo na tome, kao stručni suradnici, mi radimo na tome da se i roditelj uključi u kreiranje i da bude dio tog individualnog obrazovnog programa za dijete i na kraju krajeva dobije kopiju tog individualnog odgojno-obrazovnog programa za dijete. Odgojno-obrazovni proces u vrtiću, to je posao odgajatelja da prenosi. Odgajatelji te skupine bi trebali onda roditelju reći što se u toj skupini za cijelu djecu dešava – skupljamo boce, skupljamo ovo, skupljamo ono, raditi ćemo to, pričali smo priču o tome, a za dijete s poteškoćama možda je posebno to važno. Taj dio mi fali kao roditelju, recimo, da znam što su prošli tjedan radili. Ok, to postoji na panou. Pa je pregled tjednih aktivnosti, koji je bio prošli tjedan. Ali mene zanima što ćete raditi sljedeći tjedan i na koji način ćete to raditi. Jer djetetu s poteškoćom možda treba i kod kuće priprema i ponavljanje. Neurotipičnom djetetu ne treba, ono će naučiti pjesmicu nekakvu ili nešto ili neki ples će ono naučiti u vrtiću. Ali djetetu s teškoćom neće, djetetu s teškoćom možda treba nekakva priprema unaprijed. Inače, ova suradnja, individualni sastanci, roditeljski sastanci, radionice, završne svečanosti, izmjene informacija, kratkoročna, to je odlično.“

Često se ostalim roditeljima u skupini javlja strah pri dolasku djeteta s posebnim odgojno – obrazovnim u skupinu te nekada možda svjesno, a možda i nesvjesno diskriminiraju to dijete. Majka na pitanje je li se ikada osjećala kao da joj je dijete diskriminirano odgovara:

O: „To bi trebala jako dobro razmisliti. Osjeća ali ne u vrtiću. Ne u vrtiću, jer su ga u vrtiću stvarno uključivali na sve i svašta. Ali ponekad se ja osjećam da ga ja diskriminiram i kočim, jer, na primjer, ne odvedem ga u dućan. Ne sad, sad je već ok, ali prije, nisam ga vodila u dućan, jer, ne može izdržati, a ja trebam obaviti neki shopping. Ali voli on ići u dućan! Ali ne može izdržati, jednostavno ne može. Naporno mu je! Ne idemo u kino. Ne idemo u principu nigdje gdje i ja moram biti sama. Znači, da ne ide još

sa mnom moja sestra ili još neko. Npr. mi u kino ne možemo ići. Ja ne mogu sama sa djevojčicom i dječakom ići u kino. Mogu ili s jednim ili s drugim. Doduše, M.B. je samo jednom do sad bio pozvan na rođendan. Ne, lažem, dva puta. Dva puta je bio pozvan na rođendan, ali jedanput smo bili bolesni, jedanput je bio na jednom rođendanu i na tom rođendanu sam ja prosjedila u blizini. Jer ga još nisam se usudila ostavit samog, za svaki slučaj. Ali sad bi ga već bez problema mogla pustit. Možda ćemo dočekat neku pozivnicu. ,,

Kako uz dječaka ima i dvije djevojčice, usporedila je komunikaciju s odgojiteljicama djeteta s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama i neurotipične djece:

O: „Pa ovaj... njegove odgajateljice moram priznat da su se puno više angažirale. Ja to uvijek kažem svojim odgajateljicama, zanemarite GDPR, ako vam dođe dijete unezvijereno u vrtić, u plaču, odvoji se u plaču od roditelja, pa dajte za pola sata kad se smiri, pošaljite sliku roditeljima da se smire. Pošaljite snimku roditeljima da je mirno. Nema veze što su druga djeca na slici, napomenite da ne smiju dijeliti tu sliku. Pošaljite na Viber onu koja se sama obriše nakon nekog vremena! Postoji i to. Ali, dajte pošaljite to! Dajte to pošaljite, roditelj će bit, vjerujte mi, mirniji cijeli dan na poslu. Nema veze, neka se smiri i nakon 5 minuta, i nakon 10... A kad se smiri, dajte pošaljite tu fotografiju, snimak, nešto pošaljite. Ili, ako je roditelju nešto vrlo važno, pa dajte pošaljite to roditelju, da vidi, na licu mjesta, da ima snimljeno – gle, sam je opro ruke – a to nam je, na primjer, bilo jako važno. Sam je nešto, dajte snimate, pa napravite. Pustite to što se ne smijete, znam da ne smijete i nemojte drugim roditeljima slati takve gluposti. Drugi roditelji će to vidjet na roditeljskom sastanku, ali roditeljima djece s poteškoćom, dajte im to pošaljite. Meni je to stvarno ljudski, to mi je stvarno ok i to su odgajateljice radile i to je i asistentica radila, slala mi je fotografije i slala mi je slike, kad je bila neka problemska situacija. Inače su puno angažiranije, puno više informacija smo mi izmijenile, puno više razgovora smo imale. Starija je nadareno dijete, inače. Nikad ja nisam mislila da je ona nadareno dijete, nego tek su ju u školi prepoznali kao takvo. To mi je prvo dijete, kako da ja znam. Ja sam mislila da sva djeca moraju bit tak pametna. Mislila sam da je mala cool. Mislim, kako bi ona bila nadarena, na koga pobogu. I onda mi je u trećem razredu rekla psihologinja: "Znate, vaše dijete ima najbolje testove od svih trećih razreda u Samoboru!" Uvijek je bila posebna. Ja sam shvatila da je ona posebna i to. I odgajateljice su to shvatile. One su stvarno razvijale tu njezinu i kreativnost i svašta nešto. I to je super. S njezinim odgajateljima

sam imala jednu komunikaciju, koja je stvarno isto bila ok. Ali ništa posebno. Znači, one kratke informacije, dolazak, odlazak, eventualno ako smo bili vani, pa smo se još malo porazgovarali, jer smo mogle. I roditeljski sastanci individualni – ako je bilo jedanput godišnje ok, ako nije, opet ok. Kad su redom djeca urednog razvoja u pitanju, onda se malo češće porazgovara, ako, tek dođe do nekog problema. Svašta nešto novo, da! Onda se porazgovaraju na drugi način. Ne samo kad je neki problem, nego kad je i neki plus. Tak da puno češće sam ja razgovarala sa odgajateljima M.B. i asistenticom, pogotovo sa asistenticom. Asistentica je tu stup, zapravo. Jest da ona mi kaže tehničke stvari, ali Ivana je upisala predškolski odgoj i Ivana je sad studentica predškolskog odgoja. I zapravo otkad je krenula na taj, na predškolski odgoj, ona je toliko skočila, ona se toliko razvila. Ona sve ono što je imala u početku, ona je došla prvi put u skupinu, prvi put je došla u vrtić, njoj je trebala adaptacija isto kao i M.B.. I ona nije znala da se u neke stvari ne bi trebala miješati, a u neke se može umiješati i treba se u miješati. Nije znala te uloge i fine granice. Otkad je ona krenula na fakultet, ona je toliko razvojno skočila i moj M.B. je toliko s njom skočio, da je to nešto nevjerojatno. Stvarno su se pogodili, ono, jako dobro. I Ivana se stvarno razvija u jednom dobrom smjeru, što se tiče odgajatelja. Tak da eto, to me veseli. Može se reći da joj je M.B. promijenio život. Jer ona je do tad išla na FOI, druga neka priča, uopće nema veze sa školskim sustavom.“

5.2.2. Intervju s odgojiteljicom

Zrilić (2011) naglašava kako su odgojitelji vrlo značajan faktor u odgoju i obrazovanju djece s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama te da oni promatraju, evidentiraju zapažanja i u suradnji sa specijaliziranim stručnjacima planiraju rad djecom. Od kompetentnih se odgojitelja očekuje da se dodatno educiraju i usavrše. Odgojiteljica djeteta s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama je podijelila svoje iskustvo u svrhu izrade ovog rada. Priznaje kako su joj emocije bile pomiješane prilikom saznanja kako u svoju skupinu dobiva dijete s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama.

O: „U trenutku kad sam saznala da u skupinu dobivamo dijete s posebno odgojno obrazovnim potrebama javila su se bezbrojna pitanja. Pomiješani osjećaj: strah od novog i nepoznatog, strah od vlastitog neznanja, pitanja hoću li ću biti dovoljno kompetentna za sve ono što me očekuje, hoću li ću znati pružiti djetetu sve ono što mu je potrebno... Nakon prve oluje emocija javila se znatiželja , očekivanja novog i spremnost za nove izazove.“

Odgojiteljica ističe da je očekivala podršku stručnog tima:

O: „Očekivala sam da ću imati podršku stručnog tima ; u dobivanju informacija o određenoj teškoći djeteta, prijedlog literature, smjernice za dodatne edukacije te sve ostalo što bi moglo unaprijediti moje znanje o određenoj teškoći. Osim stručne podrške od stručnog tima očekivala sam oslonac, podršku i ohrabrenje.“

Osim podrške stručnog tima bila joj je potrebna pomoć i podrška roditelja koja je bila ključna za njihovu suradnju:

O: „Pomoć roditelja uvelike je trebalo doprinijeti podršci i ohrabrenju. Očekivali smo da će nam pružiti sve potrebne informacije o djetetu (navike kod prehrane, navike kod popodnevnog odmora, što voli, čemu se veseli, kako ga utješiti, kako ga umiriti, čime se voli igrati..). Od roditelja smo očekivali da nam bude most između nas i djeteta te nam budu nit vodilja koja će nam pomoći da pronađemo pravi put djetetova srca.“

Odgojitelji u radu s djecom s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama prema Zrilić (2011) imaju određene zadatke, a tu su:

- uočavanje i prepoznavanje poteškoće
- temeljito proučavanje dokumentacije o djetetu
- pravilan pristup djetetu
- pripremiti drugu djecu u skupini i podučiti ih kako mogu pomoći
- permanentno obrazovanje (kroz literaturu, seminare, predavanja, radionice)
- suradnja sa stručnjacima
- suradnja s roditeljima (posebno raditi s roditeljima druge djece)

Odgojiteljica ističe kako joj je dodatna edukacija bila veoma važna prije dolaska djeteta u skupinu:

O: „Pomoću stručne literature nastojala sam se dodatno educirati i prikupiti što više informacija i novih spoznaja. Unutar naše ustanove provedene su radionice planirane i realizirane od stručnog tima (psiholog i logoped) kao pomoć u radu s djecom koja ima posebno odgojno obrazovnu potrebu. Razmjena iskustava s kolegicama koje u grupi također imaju djecu s posebno odgojno obrazovnom potrebom doprinijela je dodatnom osnaživanju u svakodnevnim izazovima. Kako bi unaprijedila svoje znanje te bila što

kompetentnija podrška u radu s djetetom pohađala sam sedam modula programa (RANA STIMULACIJA OSJETILA-SENZORNA INTEGRACIJA; U STRUČNO RAZVOJNOM CENTRU DV GAJNICE).“

Prilikom prvog susreta htjela je da roditelji steknu sigurnost da je dijete u dobrim rukama:

O: „Prvi susret s roditeljima bio je prepun emocija ; pomiješano uzbuđenje, radost , strah i iščekivanje. Prilikom prvog susreta s roditeljima željela sam ostaviti dojam da imam sva potrebna znanja i kompetencije te da ću se sigurno moći nositi sa svim izazovima koji nas očekuju. Prije svega željela sam pokazati svu svoju toplinu, empatiju , dragost i nježnost kojom ću pronaći put do njihovog djeteta, koja će biti nit vodilja u mom radu. Nastojala sam roditeljima pokazati da će sreća i zadovoljstvo njihovog djeteta biti na prvom mjestu te da će novo okruženje biti sigurno mjesto u kojem će dijete dolaziti s osmijehom na licu.“

Dijete je došlo u skupinu gdje su bila djeca njegove dobi, te su ostalu djecu u skupini na njima razumljiv način pokušavale pripremiti na dolazak dječaka:

O: „Dječak je u grupu došao u dobi od tri godine. Obzirom da su u grupi bila djeca također te dobi dječak je prolazio adaptacijski period kao i sva ostala djeca unutar skupine.

Dječak je od prvog dana imao svoju asistenticu koja je bila „most „ između dječaka, djece i odgajatelja. Djeci smo objasnili da je asistentica „pomagačica“ dječaku u situacijama kad mu je potrebna pomoć. Dječaka smo od početka uključivali u sve segmente rada grupe. U svim događanjima tijekom dana osim pomoći asistentice nastojali smo motivirati i usmjeravati ostalu djecu na pružanju potrebne pomoći dječaku (slaganje kocaka, pružanje ruke kao podrška, pomoć pri oblačenju...).“

Odgojiteljica ističe kako redovito provode valorizaciju:

O: „Valorizaciju provodimo na dnevnoj razini (asistent+ odgajatelj) osvrt na planirane i provedene aktivnosti. Tromjesečnoj razini (asistent+ odgajatelj) planiranje razvojnih zadaća kroz razvojna područja. Izrada IOP-a uz pomoć i suradnju članova stručnog tima (psiholog i logoped).“

Prilikom dolaska dječaka u skupinu naišli su na razumijevanje i prihvaćanje drugih roditelja:

O: „Roditelj su pozitivno reagirali kad su saznali da u skupinu dolazi dijete s posebno odgojno obrazovnim potrebama. Povratne informacije bile su pozitivne. Roditelji su često iznosili iskustva koje je njihovo dijete doživjelo i interakciji s dječakom (npr. pružanje pomoći prilikom spuštanja niz togoban).“

Odgoviteljica kaže kako je napredak dječaka velik te da je vidljiv u svim razvojnim segmentima:

O: „Napredak dječaka vidljiv je u svim segmentima razvoja. Socio-emocionalni razvoj (unutarnja samostalnost)- u početku dječak je bio orijentiran na asistenciju. Većina aktivnosti kojima se bavio bile su usmjerene na njihovu izdvojenu interakciju. Danas dječak potpuno samostalno surađuje s odgajateljima , ulazi u interakcije s drugom djecom. Samoinicijativno prilazi djeci te se zadržava u njihovoj blizini i prihvaća ih kao partnere u svojim aktivnostima. Uključuje se u igre u većoj skupini te prati tijekom aktivnosti . Prilazi i obraća se za pomoć drugoj djeci te traži pomoć u zadovoljavanju vlastite želje i potrebe. Vanjska samostalnost- danas dječak samostalno obavlja kulturno higijenske navike, potpuno samostalno uzima obrok i posprema posuđe nakon obroka, skida i oblači odjevne predmete. Razvoj govora- velik napredak u razvoju govora. Danas dječak verbalizira svoje potrebe, imenuje predmete, obraća se drugoj djeci te govor prati usmjerenim pogledom prema sugovorniku. Danas u govoru koristi jednostavne rečenice (dvije riječi). Velik napredak vidljiv je na razvoju usmjerene pažnje i koncentracije te ustrajnosti u određenoj aktivnosti.“

Suradnja i komunikacija s roditeljima dječaka veoma je važna, isti kao osjećaj sigurnosti i spokoja koji imaju kada ostavljaju dijete u skupini:

O: „U komunikaciji s roditeljima nastojala sam razviti prijateljski odnos te međusobno povjerenje i uvažavanje. Izmjena svakodnevnih informacija od velike je važnosti i pomoć u samom radu. Roditeljima sam nastojala pokazati da će njihovo dijete biti sigurno te im stvoriti osjećaj mira i spokoja u trenutku kad svoje dijete ostavljaju u skupini. U komunikaciji s roditeljima nastojala sam prikupiti što više informacija i saznanja o svim dodatnim uključivanjima u rehabilitacijske programe kako bi i naš rad mogao biti nadogradnja njihovog.“

Odgojiteljica ističe važnost razmjene svakodnevnih informacija kod djeteta s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama:

O: „Svakodnevna izmjena informacija te osobito informacije koje roditelj donosi prilikom dovođenja djeteta u skupinu od velike su važnosti. U svakodnevnu izmjenu informaciju uključena je i asistentica koja detaljno prenosi informacije o ponašanju djetetu tijekom dana. U određenim planiranim vanjskim aktivnostima (šetnja, posjete, izleti) individualno smo dogovarali s roditeljima te osigurali sve uvjete da se dijete nesmetano uključi u planirane aktivnosti (npr. sudjelovanje na fašniku, posjete kazalištu).“

5.3. Rezultati istraživanja

Prilikom ostvarivanja suradničkog odnosa između roditelja i ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, odnosno odgojitelja obje strane imaju vlastita očekivanja, strahove i nedoumice. Prilikom individualnog razgovora na početku pedagoške godine roditelji detaljno iznosi odgojitelju djetetove navike i rituale, odgojitelj ih pokušava prilagoditi vrtičkom programu kako bi djetetova adaptacija na vrtić i novu okolinu bila što lakše i bezbolnija za dijete, roditelje i odgojitelje. Prilikom svakodnevne suradnje odgojitelja i roditelja rezultati neće izostati. Potrebno je i međusobno povjerenje, te da roditelji u odgojiteljima vide osobu koja zna što radi s njihovim djetetom.

6. ZAKLJUČAK

U ranom djetinjstvu za dijete je od iznimne važnosti suradnja između odgojitelja i roditelja. Suradnja služi prevladavanju socijalnih problema kod djece. Ukoliko postoji jasna komunikacija, temeljena na mišljenjima i ciljevima dolazi do uspješne suradnje. Za odgojitelje i roditelje djece s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama je bitno tijekom cijelog života nadograđivati svoje znanje i vještine kako bi na što bolji način mogli pružiti pomoć takvoj djeci. U svakom odnosu pa tako i u odnosu između odgojitelja i roditelja dolazi do raznih prepreke. Neke od tih prepreka su: nedostatak vremena, loša komunikacija, propust između obećanog i odrađenog i slično. Kako bi se te prepreke riješile važno je se stalno educirati i raditi na sebi.

Djeca s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama zahtijevaju više pažnje i više vremena. Zato i postoje ograničenja koliko takve djece ide na jednog odgojitelja. No zato, zajednički suradnički odnos im pomaže da pomognu djetetu da se razvije u odraslu osobu. Prilikom upisa djeteta u vrtić, roditelji su dužni dostaviti nalaze i mišljenja stručnog suradnika iako i tada dijete prolazi određenu provjeru kod stručnjaka da se utvrdi stupanj teškoće koju imaju.

Važno je da odnos navedene dvije strane bude ravnopravan i da odgojitelji svakom roditelju i djetetu pristupaju individualno i nude im različite načine uključivanja u rad s njihovom djecom koja imaju poteškoće u razvoju.

Smatram da svi mi trebamo raditi na sebi i stalno težiti vlastitom usavršavanju jer to je ključ uspjeha današnjeg modernog društva. Razvoj suradničkih odnosa odgovornost je svih nas uključenih u odnose, a sve u svrhu dobrobiti djeteta.

LITERATURA

- Dijete, vrtić, obitelj : Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima. Dostupno na:
https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=321100 (29. srpnja 2021)
- Eurydice. Dostupno na: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/special-education-needs-provision-within-mainstream-education-11_hr (30. lipnja 2021.)
- Eurydice. Dostupno na: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/special-education-needs-provision-within-mainstream-education-11_hr (30. lipnja 2021.)
- Giron, M. (1988). Školski pedagog i inovacije. Rijeka: Izdavački centar Rijeka, str. 28
- Hornby, G. (2011). Parental Involvement in Childhood Education: Building Effective School-Family Partnerships. New York: Springer.
- Kanjić, S., Boneta, Ž. (2012) Viđenje partnerstva obitelji i vrtića očima roditelja. Dijete, vrtić, obitelj (<https://hrcak.srce.hr/123763>) (12. srpnja 2021.)
- Ljubetić, M., (2014.). Od suradnje do partnerstva obitelji, odgojno-obrazovne ustanove i zajednice. Zagreb: Element
- Ljubetić, M. (2012). Partnerstvo obitelji, vrtića i škole-Vježbe, zadaci, primjeri. Zagreb: Školska knjiga
- Maleš, D. (2012.). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. Dijete, vrtić, obitelj
- Milanović, M. i suradnice, (2014.). Pomozimo im rasti; Priručnik za partnerstvo odgojitelja i roditelja. Zagreb: Tehnička knjiga
- Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (2014). Zagreb. (12. srpnja 2021.)
- Pašalić-Kreso, A. (2004) Koordinate obiteljskog odgoja. Sarajevo: Jež
- Slunjski, E. (2008). Dječji vrtić- zajednica koja uči: mjesto dijaloga, suradnje i zajedničkog učenja. Zagreb: Spektar Media

Višnjić Jevtić, A. (2018.). Suradnički odnosi odgajatelja i roditelja kao pretpostavka razvoja kulture zajednica odrastanja. U: A. Višnjić Jevtić, I. Visković (Eds.) Izazovi suradnje: Razvoj profesionalnih kompetencija odgajatelja za suradnju i partnerstvo s roditeljima (pp. 77 - 110). Zagreb: Alfa

Višnjić Jevtić, A., Visković, I., Rogulj, E., Bogatić, K. i Glavina, E. (2018). Izazovi suradnje - Razvoj profesionalnih kompetencija odgojitelja za suradnju i partnerstvo s roditeljima. Zagreb: Alfa

Vlahov S., Velan D. (2015.). Video i foto-dokumentacija u suradnji s roditeljima. Zrno-časopis za obitelj i školu

Vukin, V. (2016). Partnerski odnos odgojno-obrazovne ustanove i obitelji. Završni rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile

Zrilić, S. (2011) Djeca s posebnim potrebama u vrtiću i nižim razredima osnovne škole; Priručnik za roditelje, odgojitelje i učitelje, Zadar: Sveučilište u Zadru

Izjava o izvornosti rada

Ja, Klara Cvetković, izjavljujem da sam samostalno izradila završni rad pod naslovom "Suradnja odgojitelja i roditelja djeteta s posebnim – odgojno obrazovnim potrebama", koristeći pri izradi literaturu koju sam navela u skladu s pravilima.